

Οι έννοιες του φυσιολογικού και του παθολογικού σύμφωνα με τον Georges Canguilhem

Angèle Kremer Marietti

Απόδοση στα ελληνικά: ΦΩΤΗΣ ΒΛΑΣΤΟΣ
Πνευμονολόγος, Επιμελητής Α' ΚΑΑ-ΝΝΘΑ

Β' ΜΕΡΟΣ

Λίγα λόγια για τον Georges Canguilhem

Γάλλος φιλόσοφος και επιστημολόγος, εκφραστής της γαλλικής αναλυτικής σκέψης. Γεννήθηκε το 1904 και πέθανε το 1995. Στα 1927, έλαβε το πτυχίο της φιλοσοφίας και δίδαξε σε διάφορα λύκεια. Στα 1941, έγινε λέκτορας στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου. Στα 1943, υποστήριξε μια διατριβή που θεωρήθηκε σημαντική για την ιατρική σκέψη του 20ου αιώνα: «το φυσιολογικό και το παθολογικό». Πολέμησε στη γαλλική αντίσταση. Στα 1955, ονομάστηκε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης, όπου διύθυνε το Ινστιτούτο της Ιστορίας των Επιστημών, διαδεχόμενος τον Gaston Bachelard. Κατείχε αυτή τη θέση μέχρι το 1971. Χρημάτισε δάσκαλος στοχαστών όπως Michel Foucault, Gilles Deleuze, Dominique Lecourt και Donna Haraway.

Εικόνα 1. Georges Canguilhem.

1. 4. Το δεύτερο πρόβλημα

Το δεύτερο πρόβλημα που εξέτασε ο Canguilhem στα πλαίσια της διατριβής του (1943) θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής: Υπάρχουν επιστήμες του φυσιολογικού και του παθολογικού;

Εκκινώντας από μια «ιατρική λογική», ο Canguilhem διευκρινίζει καλύτερα με αφορμή το δεύτερο ερώτημα τις θέσεις του σχετικά με το φυσιολογικό και το παθολογικό. Διαφωνεί με τον Minkowski που θεωρεί ότι «η τρέλλα είναι μια κατηγορία περισσότερο ζωτική από τη σωματική ασθένεια»³⁶. Ωστόσο, αυτή ακριβώς η ασθένεια είναι για τον Canguilhem ο άμεσος και συνειδητός δείκτης της ζωής. Τροποποιώντας για λογαριασμό του τη φράση του Leriche, ο Canguilhem γράφει: «Συμφωνούμε με τον Leriche ότι η υγεία είναι η εν σιωπή ζωή των οργάνων και ότι το φυσιολογικό στη βιολογία δε γίνεται αντιληπτό παρά μέσω των παραβιάσεων των κανόνων και ότι δεν υπάρχει σαφής ή επιστημονική επίγνωση της υγείας εκτός από την ασθένεια συνείδηση»³⁷.

Στη συνέχεια, ο Canguilhem προχωρά σε διάκριση ορισμένων εννοιών που γεινιάζουν, αλλά δεν ταυτίζονται. Καταρχάς, η ανωμαλία δεν ταυτίζεται πάντοτε με την παθολογία. Για παράδειγμα, μια μορφολογική ανωμαλία πρέπει να αξιολογείται με βάση τις συνέπειές της: εάν δε διαταράσσει ούτε τις ζωτικές λειτουργίες, ούτε τη ζωή σε σχέση με ό,τι αυτή θα μπορούσε να εμπεριέχει, δε θα πρέπει να θεωρείται σαν «παθολογική». Επιπλέον, εάν η ανωμαλία αφορά στα φυσιολογικά φαινόμενα και απομακρύνεται από ό,τι θεωρείται σα φυσιολογικό, η παρατήρηση μπορεί να δείξει μια ανωμαλία στην πορεία των ίδιων των παθολογικών φαινομένων. Αυτά τα τελευταία θεωρούμε ότι προκαλούνται σύμφωνα με ορισμένους νόμους ή ορισμένους κανόνες οι οποίοι αφορούν στη

συγκεκριμένη παθολογία. Ο Canguilhem δίνει στον όρο «παθολογικό» έναν αξιόπιστο ιατρικό ορισμό, εφόσον αφορά σε κάθε τι που παραβιάζει τις «παραβιάσεις ενός κανόνα»: γεγονός το οποίο, τόσο για τον Canguilhem όσο και για τον Comte, μπορεί επιπλέον να αποκαλύψει και το φυσιολογικό. Γράφει ο Canguilhem: «Εάν επιτρέπεται να ορίσουμε τη φυσιολογική κατάσταση ενός ζωντανού οργανισμού με βάση τις κανονιστικές του σχέσεις προσαρμογής σε διάφορα περιβάλλοντα, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι και το εργαστήριο αποτελεί από μόνο του ένα νέο περιβάλλον μέσα στο οποίο η ζωή ασφαλώς εμφανίζει νέες κανονιστικές συμπεριφορές»³⁸.

Αυτή η αναφορά του Canguilhem στο εργαστήριο ως «νέο περιβάλλον» το οποίο μπορεί να επιδρά στο έμβιο ον δεν μπορεί να αποτελέσει επιχείρημα κατά της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων των εργαστηριακών μελετών. Ωστόσο, μετά από την παραπάνω διατύπωση, πολλοί προσπάθησαν να εξομοιώσουν αυτή την ελάχιστη επίδραση του εργαστηρίου με ό,τι εμφανίζεται σε σχέση με το μικροσκοπικό, φυσικό quantum (το απείρως μικρό) το οποίο δεν μπορεί να μελετηθεί παρά με τη βοήθεια μακροσκοπικών εργαλείων που προκαλούν με τη σειρά τους μεταβολές στο μελετώμενο αντικείμενο, όπως αναφέρει μεταξύ των άλλων και ο Bernard d'Espagnat³⁹. Επειδή, όπως αναφέρει ο d'Espagnat, η μέτρηση δεν έχει το ίδιο αποτέλεσμα στο μακροσύστημα όπου ζούμε και στο μικροσύστημα ενός ατόμου ή ενός μορίου. Είναι αδύνατο να βεβαιώσουμε με ασφάλεια ότι το αποτέλεσμα της μέτρησης ενός αντικειμένου που βρίσκεται στο μικροσύστημα εκφράζει πιστά τις διαστάσεις του αντικειμένου αυτού πριν από τη μέτρηση. Η περίπτωση των εργαστηριακών εξετάσεων σε ό,τι αφορά

το έμβριο ον εμπίπτει στην κατηγορία του «εργαστηριακού σφάλματος».

Στο δοκίμιο «Νεότερες θεωρήσεις σχετικά με το φυσιολογικό και το παθολογικό» (1963-1966), ο Canguilhem εισάγει την έννοια του σφάλματος. Εάν, για τον Claude Bernard, η πειραματική επιβεβαίωση έχει το πλεονέκτημα της εξάλειψης των σφαλμάτων της κλινικής παρατήρησης, για τον Georges Canguilhem και ο ίδιος ο οργανισμός μπορεί να εισάγει το σφάλμα στις φυσιολογικές λειτουργίες του και μάλιστα με τρόπο ενδογενή.

Αυτή η θεωρία του σφάλματος του οργανισμού συναντά, στο χώρο της τερατολογίας, τόσο την ιδέα του J. Winsløw (1669-1760), σύμφωνα με τον οποίο οι συγγενείς ανωμαλίες προέρχονται από ένα ενδογενές σφάλμα που βρίσκεται στο έμβρυο και την ιδέα του C.F. Wolff (1734-1794), σύμφωνα με τον οποίον τα τέρατα γεννιούνται λόγω ανωμαλιών της επιγενετικής ανάπτυξης. Σε σχέση με τις δύο παραπάνω θεωρίες, σήμερα δε θεωρούμε βεβαίως το έμβρυο σαν την αιτία της τερατογένεσης, αφού θεωρούμε ότι υφίσταται τη συνέπεια μιας γενετικής ή φαρμακευτικής ή ορμονικής ή λοιμώδους επίδρασης. Σύμφωνα με τον Canguilhem, ξαναβρίσκουμε σε ό,τι αφορά την τερατογένεση τις έννοιες της δυσλειτουργίας, το υπέρ και το υπό.

Στο άρθρο του «Το φυσιολογικό και το παθολογικό» (1951)^{42,43} ο Canguilhem επανέρχεται στις θεμελιώδεις ερωτήσεις. «Παθολογικό» σημαίνει «ανώμαλο»; Είναι σαφές ότι εδώ η απάντηση είναι καταφατική. Το «παθολογικό» αποτελεί το αντίθετο του «φυσιολογικού»; Για να απαντήσει, ο Canguilhem προσεγγίζει το πρόβλημα της ύπαρξης του «τύπου» (θεωρούμενου ως «φυσιολογικού») και των σχέσεων του τύπου με το άτομο. Ο γιατρός ασχολείται με το άτομο, αλλά παρόλα αυτά, σύμφωνα με τον Claude Bernard⁴⁴, η ατομικότητα αποτελεί μεγάλο εμπόδιο για την πειραματική ιατρική. Ο Canguilhem δεν μπορεί να αποδεχτεί αυτή τη θέση του Bernard, επειδή, σύμφωνα με την περίφημη αρχή του Leibniz, σύμφωνα με την οποία δεν υπάρχουν δύο όμοια άτομα του ίδιου είδους, σκέφτεται ότι είναι προτιμότερη η θέση σύμφωνα με την οποία «η μη κανονικότητα, η ανωμαλία δε θεωρούνται σαν ατυχήματα που μεταβλήθηκαν το άτομο, αλλά ως η ίδια του η ύπαρξη»⁴⁵.

«Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι ο όρος «φυσιολογικός» δεν έχει απόλυτη σημασία. Προτείναμε σε πρόσφατο κείμενο⁴⁶ ότι ούτε ο έμβριος οργανισμός, ούτε το περιβάλλον δεν μπορούν να χα-

ρακτηρισθούν φυσιολογικά εάν τα εξετάσουμε χωριστά, αλλά μόνο αναφορικά με τη σχέση τους»⁴⁷.

Συνεπώς, η απάντηση στη δεύτερη ερώτηση περικλείει εκ νέου, όπως στις περιπτώσεις του Comte και του Bernard, τις σχέσεις του ζωντανού οργανισμού με το περιβάλλον τους: δε διαχωρίζει τις δύο έννοιες. Συνεπώς, εάν υπάρχουν επιστήμες του «φυσιολογικού» και του «παθολογικού», αυτές οι επιστήμες είναι πρωτίστως επιστήμες της ζωής! Εάν τέτοιες απόψεις πολύ απέχουν από το να θεωρούνται σαφείς, η ιατρική πρακτική εμπεριέχει την ορθή χρήση των εννοιών του φυσιολογικού και του παθολογικού, των οποίων επιβεβαιώνει τους τρέχοντες ορισμούς στην πράξη. Συμπερασματικά, η συνεισφορά του Canguilhem στην αντίθεση στο θετικισμό «υποδηλώνει ότι η προσπάθεια να φθάσουμε σε μια ειδική κατάσταση που ονομάζεται υγεία μπορεί να κοστίζει την παραίτησή μας από κάθε θεωρητική κανονικότητα» (Mike Gane)⁴⁸.

2. Περί της γέννησης του κανονικού και του κανόνα

2. 1. Από πού εκπορεύεται ο κανόνας

Αναφορικά με τον κανόνα για το παθολογικό, συχνά τον προσδιορίζουμε με βάση τις μέσες τιμές, επηρεασμένοι από τις μεθόδους της στατιστικής. Σήμερα, σχεδιασμένες βάσει της προτυποποίησης των φαινομένων, οι στατιστικές μέθοδοι έγιναν απαραίτητες σε διάφορες επιστήμες. Αν και στην εποχή του η στατιστική είχε ήδη αρχίσει να παίζει σημαντικό ρόλο στη βιολογία, ο Georges Canguilhem παρέμεινε εχθρικός ως προς τη χρήση της στατιστικής, όπως και οι Bernard και Comte. Ωστόσο, εάν πιστέψουμε τους σύγχρονους θεωρητικούς και γιατρούς⁴⁹, η στατιστική ίσως αποτελεί την επιστημολογική βάση των επιστημών της φύσης, οι οποίες φαίνεται ότι υπακούουν στη λογική του πιθανού. Επιπλέον, η στατιστική παρείσφρηση αποτελεί είτε καθαρά γνωστικό αντικείμενο, είτε εργαλείο λήψης αποφάσεων. Επιτρέπει τη δημιουργία παραμέτρων για τα στατιστικά μοντέλα.

Ιδιαίτερα αναφορικά με τη φυσιολογική κατάσταση ενός οργανισμού, αυτή μπορεί να ορισθεί βάσει μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς, η οποία αναγνωρίζεται ως κανονική και σε σχέση με την οποία η ασθένεια είναι μια καταστροφική εξέλιξη. Μπορούμε λοιπόν να διατυπώσουμε το ερώτημα σχετικά με τη μη αναστρεψιμότητα της παθολογικής αντίδρασης. Εξ ορισμού, η δοκιμασία της θεραπείας αποτελεί μια επιστροφή στους προηγούμενους κανό-

νες. Αλλά, στην πραγματικότητα, τα φυσιολογικά δεδομένα που μπορούμε να καταγράψουμε μετά την ασθένεια συχνά απέχουν από τους απολύτως φυσιολογικούς κανόνες που ίσχυαν πριν από την εμφάνιση της ασθένειας. Τότε μιλούμε για μακροπρόθεσμες συνέπειες της ασθένειας. Ίσως θα πρέπει να μιλάμε για μεταβλητότητα των κανόνων. Αυτή είναι η άποψη του Canguilhem που αποτελεί και τη βάση της θέσης του περί της μη αναστρεψιμότητας της ζωής. Σύμφωνα με τον ίδιο, «η αξία βρίσκεται μέσα στο έμβριο ον».

Σύμφωνα με σύγχρονους συγγραφείς, μετά τη σταθερότητα της κλασικής φυσικής βρισκόμαστε μπροστά στην έλλειψη οργάνωσης, στην έλλειψη σταθερότητας. Μετά τις επαναστάσεις και τις κρίσεις των επιστημών που περιέγραψε ο Kuhn⁵¹, φαίνεται ότι υπάρχουν ανάμεσα στις επιστήμες ορισμένες που εμπνέονται από ένα είδος φιλοσοφικής αναζήτησης. Κάτι τέτοιο εξάλλου προσπαθούν να αποδείξουν με τις θεωρίες τους επιστήμονες του βεληνεκού των Prigogine και Stengers.

Από γενικότερη άποψη, μπορούμε να πούμε ότι η έννοια του κανόνα προέκυψε από διαδικασίες δύο τύπων a priori διαφορετικών. Είτε μέσω μεθόδων κατάταξης που προέρχονται από τις θετικές επιστήμες, είτε μέσω αξιολογικών προοπτικών που συναντιούνται στην ηθική και την πολιτική. Ο Canguilhem αναγνωρίζει και διακρίνει ορθά αυτούς τους δύο τύπους κανόνων, ιδιαίτερα στις «Νεότερες θεωρήσεις σχετικά με το φυσιολογικό και το παθολογικό». Αναγνωρίζει επίσης τις υπαρκτές αναλλογιές ανάμεσα σε κοινωνικούς και οργανικούς κανόνες. Οι δεύτεροι, εσωτερικοί, είναι ρυθμιστικοί, ενώ οι πρώτοι, εξωτερικοί, είναι νομοθετικοί.

Όπως σημειώνει ο Canguilhem, αναφερόμενος στον Bichat, «δεν υπάρχει παθολογική αστρονομία, δυναμική ή υδραυλική επιστήμη»⁵². Ωστόσο, παρατηρούμε ότι οι διάφορες μέθοδοι καθορίζουν, στο χώρο της η καθεμία, τον τύπο και τον κανόνα, ελλείψει των οποίων δεν έχουν σημασία ούτε οι επιστημονικές κατατάξεις, ούτε οι κανόνες δράσης. Πράγματι, ούτε οι αξιολογικές κλίμακες που επηρεάζουν τη δράση, ούτε οι κατατακτικές μέθοδοι που καθορίζουν ένα «σύστημα νόμων» ή μία «οργάνωση ιδιοτήτων»⁵³ θα είχαν σημασία, εάν δε συνδέονταν με κάποια έννοια κανόνα ή τύπου, ή ακόμη με κάποιο νόμο, κάποιο στόχο, κάποιο πρότυπο ή κάποια ιδέα.

Ποιος θα μπορούσε να είναι ο επιστημολογικός ρόλος του κανόνα, αν όχι αυτός ενός εργαλείου που καθορίζει τόσο τη

⇒ δράση, όσο και τη γνώση; Παντού παρατηρούμε μια πρόνοια για τη διατύπωση κανόνων. Η έννοια του κανόνα προϋπάρχει πάντοτε, όχι μόνο από επιστημολογική άποψη, αλλά ακόμη και σαν αξιολογικό εργαλείο: το ερώτημα του δικαιώματος παρεμβαίνει εδώ για να κατοχυρώσει τις προτεινόμενες υποθέσεις.

2. 2. Ο επιστημονικός κανόνας

Ο επιστημονικός κανόνας μπορεί λοιπόν να καθοριστεί στη βάση της αρχής της κατάταξης, εννοούμενης σαν ένα σύστημα από κανονικότητες που εκφράζεται μέσω εμπειρικών κανόνων ικανών να συγκροτήσουν μια θεωρία.

Πολύ νωρίς στην ερευνητική του σταδιοδρομία, στα 1822, ο Comte σημείωσε ότι οι φυσικές επιστήμες δεσπόζουν στις κατατακτικές μεθόδους: «Οι φυσιοδίφες, όντας οι πρώτοι μεταξύ των επιστημόνων που χρειάστηκε να διαμορφώσουν τις πλήθον μακροσκελείς και δύσκολες κατατάξεις, συνέβαλαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη της γενικής μεθοδολογίας της κατάταξης. Η θεμελιώδης αρχή αυτής της μεθόδου στη βοτανολογία και στη ζωολογία στηρίζεται σε φιλοσοφικές κατατάξεις, με άλλα λόγια πραγματικές σχέσεις και όχι επινοημένες προσεγγίσεις»⁵⁴. Αλλά, στο 35ο Μάθημα των Μαθημάτων της θετικής φιλοσοφίας, ο Comte εκτιμά εξίσου τη σημασία των χημικών κατατάξεων και των φυσικών οικογενειών των στοιχείων.

Σύμφωνα με τον Comte, η πρόταση για μια φυσική κατάταξη ανήκει αρχικά στον Pierre Duhem (1861-1916)⁵⁵, σύμφωνα με τον οποίο «η θεωρία δεν είναι μόνο μια οικονομική αναπαράσταση των πειραματικών νόμων, αλλά επίσης μια κατάταξη αυτών των νόμων»⁵⁶.

Ο Comte είχε αρχίσει να εργάζεται προς αυτή την κατεύθυνση, όχι μόνο για να πραγματοποιήσει την ιεραρχία του των επιστημών, αλλά επίσης για να χρησιμοποιήσει το εργαλείο της κατάταξης αυτής κάθε φορά που το θεωρούσε απαραίτητο ενόψει κάποιας επιστημονικής ανακάλυψης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο χάρτης του εγκεφάλου: υποδεικνύει όχι μόνο μια ιεραρχία και μια κατανομή των λειτουργιών του εγκεφάλου, αλλά ακόμη και την περιγραφή των συναισθηματικών και διανοητικών λειτουργιών, οι οποίες καθορίζουν την πράξη και τη σκέψη που προετοιμάζει την ανθρώπινη δράση⁵⁷.

Ο Claude Bernard εργάστηκε επίσης για το πρόβλημα της ύπαρξης του τύπου στο βιβλίο του «Αρχές της πειραματικής ιατρικής». Αν και υπερασπίστηκε τη νομιμότητα και την αυστηρή αιτιοκρατία των

ζωτικών φαινομένων, ο Bernard ανέπτυξε ένα σκεπτικό σχετικά με την ιδέα ότι ο γενικός και η ατομική πραγματικότητα δε συμπίπτουν πάντοτε. Από αυτή την άποψη, το πρόβλημα του γιατρού είναι να μάθει τις σχέσεις του ατόμου με τον αντίστοιχο τύπο του. Για τον Canguilhem, εφόσον η πραγματικότητα βρίσκεται έξω από τον τύπο, είναι αδύνατο να βεβαιώσουμε ότι η αλήθεια βρίσκεται στον τύπο⁵⁸. Γι' αυτό, ο Canguilhem προτείνει τη χρήση του όρου «ιεραρχία ιδιοτήτων» αντί του «συστήματος νόμων»⁵⁹.

Η θεωρία της φυσικής, καθαρή επιστήμη της παρατήρησης, στηρίζεται κυρίως σε δύο αδιαμφισβήτητα στοιχεία: στη μέτρηση (στην πράξη της μέτρησης) και στη διατύπωση αρχών⁶⁰. Αντίθετα, αυτό που δεσπόζει στην κατάταξη, η οποία συναντάται στις επιστήμες της φύσης, είναι οι αρχές. Σε αυτές τις συνθήκες, ο ρόλος μιας επιστημονικής θεωρίας είναι να συγκροτήσει μια ενιαία αναπαράσταση των θεμελιωδών φαινομένων με τα οποία ασχολείται: είναι η ποιότητα της ακρίβειας αυτής της επιστημονικής αναπαράστασης που επιτρέπει στην πειραματική παρέμβαση να επιτύχει.

Όσο αφορά στη διατύπωση της θεωρίας, εάν, σύμφωνα με τον Comte, δεν μπορεί να υπάρχει θεωρία χωρίς παρατήρηση, δεν μπορεί να υπάρξει και παρατήρηση χωρίς κάποια προσχηματισμένα ίχνη θεωρίας. Ο Heisenberg επιβεβαιώνει αυτή τη θεμελιώδη αλήθεια, όταν γράφει: «Μόνο η θεωρία μπορεί να αποφασίσει για το τι μπορεί να παρατηρηθεί»⁶¹.

Στο χώρο του, ο Claude Bernard έδωσε με ακρίβεια τη διαδοχή των φάσεων που οδηγούν στους νόμους και στη θεωρία στις επιστήμες της φύσης:

«Βλέπουμε [...] πώς η παρατήρηση ενός γεγονότος ή ενός φαινομένου που έτυχε να συμβεί φέρνει στο φως μια προσχηματισμένη ιδέα ή μια υπόθεση σχετική με την πιθανή αιτία του μελετώμενου προβλήματος. Βλέπουμε πώς η προσχηματισμένη ιδέα επιδρά στη διαμόρφωση ενός συλλογισμού, ο οποίος επιζητά στη συνέχεια την πειραματική επαλήθευση»⁶².

Σε κάθε περίπτωση, μια θεωρία στοχεύει πάντοτε στη συνένωση των φαινομένων βάσει κάποιων αρχών. Οι μεμονωμένες παρατηρήσεις δεν μπορούν να υπάρξουν από μόνες τους έξω από κάποια ενοποιούσα θεωρία. Χωρίς θεωρία, οι παρατηρήσεις αυτές κινδυνεύουν να θεωρηθούν παράλογες, χωρίς σημασία, εκτός και αν προσπαθούν να αμφισβητήσουν μια προϋπάρχουσα θεωρία.

Σήμερα, δεχόμαστε όλο και περισσότερο, ότι η επιστημονική θεωρία παρέχει λιγό-

τερο ερμηνεία και περισσότερο μια γενική σημασιοδότηση των φαινομένων. Ήδη, μια υπόθεση ή μια προϋπάρχουσα θεωρία είναι απαραίτητες ώστε τα φαινόμενα αυτά να μπορεί να παρατηρηθούν. Σήμερα, το «κυνήγι του Πάνα» που διακηρύσσει ο Francis Bacon δε θα αρκούσε χωρίς μια προϋπάρχουσα ιδέα: είναι αυτή που επιβάλλει στον ερευνητή να παρατηρήσει τα φαινόμενα μετασχηματίζοντάς τα σε αληθινά επιστημονικά γεγονότα.

Κάπως βιαστικά, πρέπει να ομολογήσουμε, ο Nietzsche είχε ήδη καταλήξει στο ίδιο συμπέρασμα, με τον τρόπο του, δηλαδή με όρους μιας ψυχολογίας του βάθους, γράφοντας: «το ονομαζόμενο ένστικτο της αιτιότητας δεν είναι παρά ο φόβος του ασυνήθιστου και η προσπάθεια να ανακαλυφθεί κάτι που είναι γνωστό - μια έρευνα, όχι των αιτίων, αλλά του ήδη γνωστού»⁶³.

2. 3. Ο αξιολογικός χαρακτήρας του κανόνα

Ο αξιολογικός χαρακτήρας του κανόνα δεν είναι αμελητέος στον ιατρικό χώρο, κυρίως στην ιατρική πρακτική της οποίας η εφαρμογή προϋποθέτει τόσο ηθικούς όσο και οικονομικούς κανόνες. Οι πρακτικοί κανόνες εξαρτώνται από αξίες και αρχές συμπεριφοράς, συνειδητά (ή ασυνείδητα) επιλεγμένες από μια κοινωνία, ανάλογα με τις οικονομικές πηγές της και τις ηθικές φιλοδοξίες της. Αυτές οι αξίες ή οι αρχές αναγνωρίζονται από μια φιλοσοφία της πράξης, είτε αυτή εξαρτάται άμεσα από μια ομοφωνία ηθική και πολιτική, ανάλογη με τη δεδομένη κοινωνία, είτε αυτή εκπορεύεται από τις μεταφυσικές τάσεις μιας θρησκευτικής κοινότητας. Στην περίπτωση της φυσικής ταξινόμησης όπως στην περίπτωση της αξιολογικής κατάταξης, πρέπει να σκεφτόμαστε και να πράττουμε ταυτόχρονα, με δεδομένο το ότι, σύμφωνα με τα θεωρητικά κριτήρια, το να σκεφτόμαστε είναι επίσης ένας τρόπος να πράττουμε.

Από τη μια πλευρά, οι κατατάξεις των παρατηρήσεων διευκρινίζουν τους υποκείμενους κανόνες ή τις τρέχουσες απόψεις που χρησιμεύουν για κανόνες. Από την άλλη πλευρά, οι αξιολογικές εκτιμήσεις καθορίζουν την αξία που εμπεριέχεται σε κάθε πράξη μας. Και στις δύο περιπτώσεις, η έννοια του «φυσιολογικού» δεν μπορεί να παραμείνει ακαθόριστη, ακόμη και αν η προέλευση της είναι υβριδική, πολύ δε περισσότερο στο βαθμό που αποτελεί το λογικό συμπέρασμα-θεμέλιο τόσο των επιστημονικών κατατάξεων όσο και ηθικών και δεοντολογικών αξιολογήσεων. Η παραπάνω έννοια είναι απαραίτητη για κάθε

δράση και ιδιαίτερα για την ιατρική πράξη που συνήθως δεν μπορεί να περιμένει.

Η βούληση να καθορίσουμε τις έννοιες του «φυσιολογικού» και του «παθολογικού» καταλήγει έμμεσα στο θρίαμβο της εννοιολογικής επιστήμης του Αριστοτέλη. Πράγματι, όπως γράφει ο Canguilhem, «εάν διαχωρίσουμε τις Ιδέες και τα Πράγματα, πώς θα μπορούσαμε να συληάβουμε και την ύπαρξη των πραγμάτων και την επιστήμη των Ιδεών;».⁶⁴

Βιβλιογραφία και επεξηγήσεις

36. Cf. G. Canguilhem. *Le normal et le pathologique*, p. 72.
37. Ibid.
38. *Op.cit.*, pp. 94-95.
39. Cf. Bernard d'Espagnat. *Une incertaine réalité. Le monde quantique, la connaissance et la durée*, Paris, Gauthier-Villars, 1985, p.130-131, σημείωση 1.
40. Gaston Bachelard. *Le nouvel esprit scientifique* (1934), Paris, PUF, 1946, p. 12.
41. Cf. "La monstruosité et le monstrueux" (1952), στο *La connaissance de la vie*, Paris, Vrin, 1967, δεύτερη έκδοση, p. 173, 183.
42. Cf. *Somme de médecine contemporaine I*, Paris, Editions de la Diane française, 1951.
43. Cf. G. Canguilhem, "Le normal et le pathologique" (1951), in *La connaissance de la vie* (1952), *op.cit.*
44. Cf. Claude Bernard, *Principes de médecine expérimentale*, Paris, Presses Universitaires de France, 1947.
45. Cf. G. Canguilhem, "Le normal et le pathologique" (1951), *op.cit.*, p. 159.
46. *Essai sur quelques problèmes concernant le normal et le pathologique* (Διατριβή Ιατρικής, Strasbourg, 1943).
47. Cf. G. Canguilhem, "Le normal et le pathologique" (1951), *op.cit.*, p. 161.
48. Mike Gane, "Canguilhem and the problem of pathology", στο *Economy and Society*, Τόμος 27 (2&3), May 1998; 298-312: p. 304.
49. Δες το κεφάλαιο "Statistique (histoire de la ~)" του A. Fagot, *Les Notions Philosophiques, Dictionnaire 2*, Encyclopédie Philosophique Universelle, Paris, PUF, 1990, p.2451-2452.
50. G. Canguilhem, *op.cit.*, p. 159.
51. Cf. Thomas S. Kuhn, *Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων* (1962, 1970).
52. Cf. G. Canguilhem, "Le normal et le pathologique" (1951), *op.cit.*, p. 156.
53. Ibidem: «Δεν πρόκειται στο βάθος για τίποτε λιγότερο από τη γνώση του εάν ομιλώντας για το έμβιο όν πρέπει να το θεωρούμε σαν ένα σύστημα νόμων ή σαν οργάνωση ιδιοτήτων».
54. Cf. Auguste Comte, *Plan des travaux scientifiques nécessaires pour réorganiser la société*, *op.cit.*, p. 136.
55. Cf. Pierre Duhem, *La théorie physique, son objet et sa structure*, Paris, Chevalier et Rivière, 1906.
56. Cf. Duhem, *op. cit.*, έκδοση 1914, p. 30.
57. Cf. Angèle Kremer Marietti, *Le projet anthropologique d'Auguste Comte*, Paris, SEDES, 1980 ; νέα έκδοση, Paris, L'Harmattan, 1999, pp. 56-57.
58. Cf. G. Canguilhem, «Le normal et le pathologique» (1951), *op.cit.*, p. 158.
59. *Op.cit.*, p. 159.
60. «Measurement and Principles : The Structure of Physical Theories», *Revue Internationale de Philosophie*, 1992/3, N°182, pp. 361-375.
61. Cf. Werner Heisenberg, *La partie et le tout*, Paris, Albin Michel, 1972, p. 94.
62. Cf. Claude Bernard, *Introduction à l'étude de la médecine expérimentale*, *op.cit.*, p.301.
63. Cf. *Nietzsches Werke*, Leipzig, Kröner, XVI, §. 551.
64. G. Canguilhem, «Le normal et le pathologique» (1951), *op.cit.*, p. 158.